



คู่มือ

แนวทางการส่งเสริม
และพัฒนา

กองทุน
สวัสดิการชุมชน



พอช. - CODI

เครือข่ายสวัสดิการชุมชน ๔ ภาค

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)

กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

(ร่าง)

คู่มือ



แนวทางการส่งเสริมและพัฒนา

กองทุนสวัสดิการชุมชน

สารบัญ

- ๑ รู้จักความหมายของคำว่า “สวัสดิการชุมชน
โดยชุมชน เพื่อชุมชน” ๓
- ๒ เส้นทางที่จะนำไปสู่การจัดสวัสดิการชุมชน
มีเข็มทิศที่สำคัญ ๖
- ๓ กองทุนสวัสดิการชุมชน ๙
- ๔ จัดสวัสดิการโดยชุมชน เพื่อชุมชน
เรื่องอะไรบ้าง ๑๑
- ๕ ขั้นตอนการจัดตั้งกองทุนสวัสดิการชุมชน ๑๔
- ๖ การพัฒนาคุณภาพกองทุนสวัสดิการชุมชน .. ๒๔
- ๗ บทสรุปทิศทางการจัดสวัสดิการชุมชน ๒๙
- ๘ ผลจากการจัดสวัสดิการชุมชน ๓๐



รู้จักความหมายของคำว่า “สวัสดิการชุมชน โดยชุมชน เพื่อชุมชน”

เมื่อเราได้ยินคำว่า “สวัสดิการ” เรานึกเห็นภาพอะไร?

- คนในครอบครัวเบิกค่ารักษาพยาบาลได้
- เบิกค่าเล่าเรียนของบุตร
- เงินช่วยเหลือค่าเลี้ยงดูบุตร
- ร้านค้าสวัสดิการของพนักงาน
- มีเงินบำเหน็จ บำนาญ
- เงินช่วยเหลือเมื่อเสียชีวิต
- การซื้อประกันชีวิตจากบริษัท
- อื่นๆ

มีสวัสดิการแล้ว “ดี” อย่างไร?

- มีความมั่นคงในชีวิตว่าเมื่อเด็กร้อนจะได้รับการดูแล
- มีหลักประกันในชีวิต
- มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

ผู้ที่มีสวัสดิการดังที่กล่าวข้างต้น เรานึกถึง “ใคร”?

- ข้าราชการ เจ้าหน้าที่ของรัฐ
- ภาคเอกชน พนักงานบริษัท
- คนที่มีรายได้มั่นคงที่สามารถซื้อประกันได้

“ชาวบ้าน คนในชุมชน” จะมีหลักประกันความมั่นคงในชีวิตอย่างไร?

- “กองทุนสวัสดิการชุมชน”

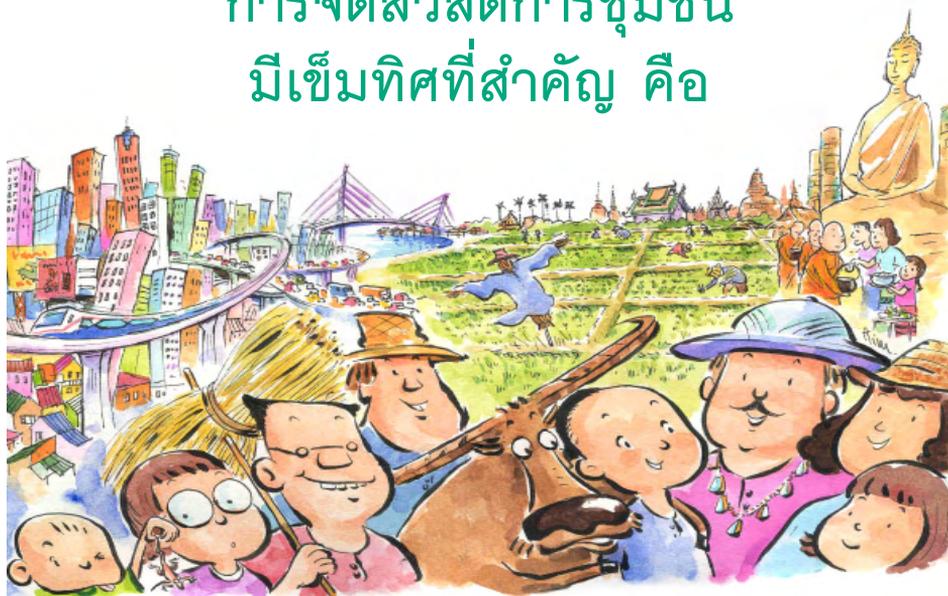
สวัสดิการชุมชน คือ การทำให้คนในชุมชนมีคุณภาพชีวิต มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น มีความสุขกาย สุขใจ โดยคนในชุมชนร่วมกันจัดให้มีระบบการดูแลช่วยเหลือ เกื้อกูลซึ่งกันและกัน ซึ่งครอบคลุมถึงผู้ทุกข์ยาก และผู้ด้อยโอกาสในชุมชน ซึ่งมีรูปแบบและวิธีการที่หลากหลาย ทั้งในรูปของสิ่งของ เงินทุน น้ำใจ และการช่วยเหลือเกื้อกูลตั้งแต่เกิดจนตาย ซึ่งหมายรวมถึงการสร้างหลักประกันและความมั่นคงในชีวิตร่วมกันของคนในชุมชน ทุนชุมชนที่จะเป็นฐานในการจัดสวัสดิการชุมชนที่สำคัญมีดังนี้

ทุนของชุมชนที่ใช้ในการจัดสวัสดิการชุมชน	ผลการจัดสวัสดิการฐานทุนชุมชน
๑. ทุนทรัพยากรธรรมชาติ ดิน น้ำ ป่า	<ul style="list-style-type: none"> • ความมั่นคงทางด้านอาหาร รายได้ • การใช้ประโยชน์จากป่า แหล่งน้ำ ทรัพยากรทางทะเล
๒. ทุนประเพณี วัฒนธรรม	<ul style="list-style-type: none"> • การช่วยเหลือเกื้อกูลกันของครอบครัว เครือญาติ • การจัดสวัสดิการของศาสนา
๓. ทุนการรวมกลุ่มจากงานพัฒนา	<ul style="list-style-type: none"> • กลุ่มองค์กรการเงิน เช่น กลุ่มออมทรัพย์ เพื่อการผลิต กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ธนาคารหมู่บ้าน กลุ่มอาชีพ กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มอาชีพ วิสาหกิจชุมชน หรือกลุ่มอื่นๆ ที่มีอยู่ในหมู่บ้าน
๔. ทุนเงินตรา	<ul style="list-style-type: none"> • ระบบการเงินชุมชน อาทิ สัจจะสะสมทรัพย์ ออมวันละบาท



๒

เส้นทางที่จะนำไปสู่ การจัดสวัสดิการชุมชน มีเข็มทิศที่สำคัญ คือ



6

การจัดสวัสดิการชุมชน จะก่อเกิดและมีความยั่งยืนของคนในชุมชน จะต้องมึหลักคิดร่วมกัน ซึ่งเป็นหัวใจของการจัดสวัสดิการชุมชน ที่เปรียบเสมือนเข็มทิศร่วมกัน ที่สำคัญดังนี้

๒.๑ สวัสดิการชุมชน คือ การพึ่งตนเองและการช่วยเหลือเกื้อกูลกันของคนในชุมชน : ชุมชนต้องไม่รอให้รัฐจัดสวัสดิการให้ แต่ต้องริเริ่มสร้างสรรค์ ร่วมกันสร้างระบบหลักประกันความมั่นคงของชีวิต คนในชุมชนลุกขึ้นมาสร้างระบบช่วยเหลือดูแลกันเองเพื่อความอยู่ดีมีสุขของคนในชุมชน

๒.๒ การจัดสวัสดิการชุมชน คือ การให้อย่างมีคุณค่า รับผิดชอบต่อ
มีศักดิ์ศรี : การมีกองทุนสวัสดิการชุมชนเป็นสร้างการออมเพื่อให้เกิดการ
 ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน รวมทั้งการได้รับประโยชน์จากการออม “มิใช่การลงทุน
 เพื่อซื้อประกัน”

๒.๓ เงินเป็นเครื่องมือ มิใช่เป้าหมาย : การตั้งกองทุนสวัสดิการชุมชน
 เป็นเครื่องมือให้เกิดการช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน พัฒนาคน พัฒนา
 คุณธรรม การรักษาสัจย์ ความจริงใจต่อตนเองที่จะประพฤติปฏิบัติแต่สิ่งที่เป็น
 เป็นประโยชน์ และเป็นธรรม มีความเสียสละ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม
 ไม่เห็นแก่ตัว

๒.๔ เริ่มทำจากสิ่งที่เป็นจริง มิใช่การลอกเลียนแบบ การจัด
 สวัสดิการควรสอดคล้องกับวิถีชีวิต และสภาพเศรษฐกิจ สังคม และทุนในชุมชน
 ไม่ใช่ลอกแบบคนอื่นมาทั้งหมด

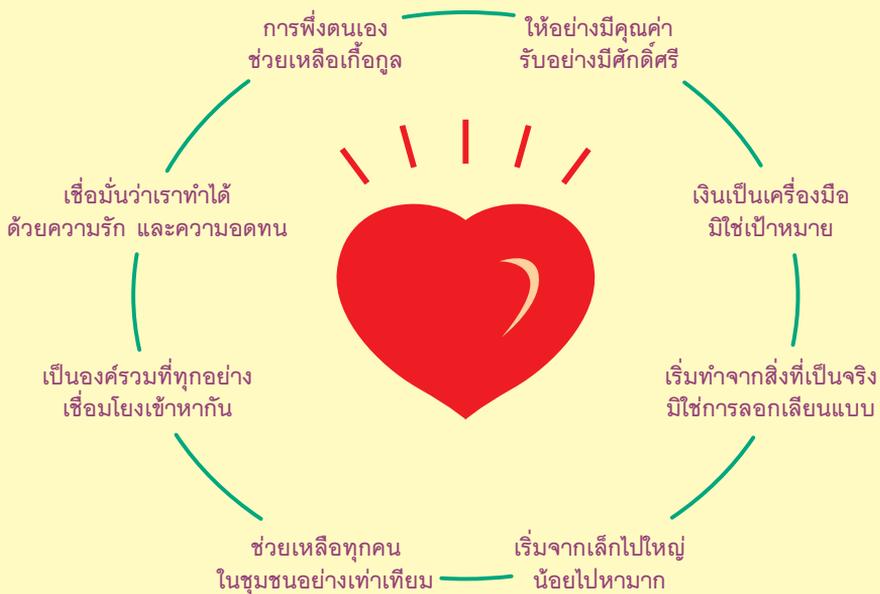
๒.๕ เริ่มจากเล็กไปใหญ่ น้อยไปหามาก เหมือนต้นไม้ที่แตกทีละ ๑ ใบ
 ๒ ใบ ต่อไปก็เติบโตเป็นพุ่มใหญ่ หากคิดจัดสวัสดิการแบบรวดเร็วเกินไป
 โดยที่คนไม่พร้อม ไม่มีส่วนร่วม ไม่รู้สึกเป็นเจ้าของ ก็จะเหมือนการใส่ปุ๋ย
 มากเกินไป ต้นไม้อาจตายได้เพราะเกินกำลัง

๒.๖ ความเท่าเทียม เสมอภาค ไม่ก่อให้เกิดความแตกแยกของคน
ในชุมชน สวัสดิการชุมชนช่วยเหลือทุกคนในชุมชนอย่างเท่าเทียม ไม่ก่อให้เกิด
 การแบ่งแยกในชุมชน ควรให้ทุกคนได้รับโอกาส แต่มุ่งเน้นคนยากจน และ
 ผู้ด้อยโอกาส

๒.๗ เป็นองค์รวมที่ทุกอย่างเชื่อมโยงเข้าหากัน : การเชื่อมโยง
 ทุกอย่างเข้าหากันสอดคล้องกับวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่น ความเชื่อ ศาสนา
 บนพื้นฐาน คน ชุมชน ธรรมชาติ เคารพซึ่งกันและกัน

๒.๘ เชื่อมั่นว่าเราทำได้ ทำด้วยความรัก และความอดทน

โดยจะต้องมีความศรัทธาเชื่อมั่นว่าชาวบ้านสามารถสร้างสวัสดิการของตนเองได้ รักที่จะทำงานเพื่อชุมชนเพื่อส่วนรวม อดทนต่อความคิดเห็นที่ไม่ตรงกัน ยอมรับการคัดค้าน ตำหนิ โดยถือว่าเป็นบทเรียนที่จะก่อให้เกิดการพัฒนา



๓

กองทุนสวัสดิการชุมชน



จากหลักคิด **“เงินเป็นเครื่องมือ มิใช่เป้าหมาย”** การตั้งกองทุนสวัสดิการชุมชนจึงเป็นเครื่องมือให้เกิดการช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน พัฒนาคน พัฒนาคุณธรรม การรักษาสัจย์ ความจริงใจต่อตนเอง ความเชื่อมั่น และความไว้วางใจซึ่งกันและกัน เพื่อที่จะประพฤติปฏิบัติแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์ และเป็นธรรม มีความเสียสละ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม ไม่เห็นแก่ตัว ฉะนั้นกองทุนสวัสดิการจึงมิใช่ **“การซื้อประกัน”** แต่เป็นการตั้งกองทุนที่ทำให้เห็นรูปธรรมของ **“การให้อย่างมีคุณค่า รับอย่างมีศักดิ์ศรี”**

กองทุนสวัสดิการชุมชน จึงมีรูปแบบเป็นกองทุนหรือกองทุน ที่ทุกคนมีส่วนร่วม มีความเป็นเจ้าของร่วมกัน การสมทบเงินกองทุนสวัสดิการเพื่อให้กองทุนเติบโตและจัดสวัสดิการได้อย่างครอบคลุม เมื่อสมาชิกลาออกจึงไม่มีการจ่ายเงินสมทบกลับคืนให้กับสมาชิก ฐานคิดของกองทุนสวัสดิการชุมชนจึงมาจากอุดมการณ์ ที่ทำให้เกิดการช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน เกิดประโยชน์และคุณค่าร่วมกัน คือ

- การออมบุญเพื่อการจัดสวัสดิการ
- การลดรายจ่ายเพื่อจัดสวัสดิการ
- การตั้งสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อจัดสวัสดิการ
- การจ่ายสมทบกองทุนสวัสดิการ

การทำให้กองทุนสวัสดิการมีความเติบโตและมีเงินทุนเพียงพอที่จะจัดสวัสดิการเพื่อช่วยเหลือสมาชิกแล้ว นอกจากสมาชิกจะต้องสมทบเงินเพื่อเป็นกองทุนสวัสดิการแล้ว เงินกองทุนสวัสดิการยังสามารถประสานความร่วมมือกับองค์กรภายในชุมชนและหน่วยงานภายนอกมาร่วมสนับสนุนกองทุนสวัสดิการ อาทิเช่น

๑. จัดสรรจากรายได้จากผลกำไรจากการทำกิจกรรมกลุ่มมาสมทบ เช่น กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ วิสาหกิจชุมชน กองทุนหมู่บ้าน และชุมชนเมือง หรือกลุ่มอื่น (การนำมาสมทบกับกองทุนสวัสดิการ ทั้งนี้ ต้องได้รับความร่วมมือจากคณะกรรมการกองทุนต่างๆ)

๒. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อบต. อบจ.) สมทบกองทุนสวัสดิการชุมชน

๓. จัดกิจกรรมหารายได้เข้ากองทุน

๔. ภาครัฐให้การสนับสนุน

๕. เงินบริจาคอื่นๆ

ทั้งนี้ การบริหารจัดการกองทุนสวัสดิการชุมชน ต้องสร้างการมีส่วนร่วมของสมาชิกร่วมกันเป็นคณะกรรมการบริหารกองทุน มีการกำหนดระเบียบกติกาข้อตกลงที่ทุกคนปฏิบัติร่วมกัน จะต้องมีการวางระบบการเงินและบัญชีที่ดี มีความโปร่งใส ตรวจสอบได้ การจัดทำฐานข้อมูลสมาชิกกองทุน การติดตามความคืบหน้าการดำเนินงานและการรายงานผลการดำเนินงานให้กับสมาชิกและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องรับทราบ รวมทั้งการกำหนดแผนการพัฒนากองทุนให้เกิดความเข้มแข็งและมั่นคงต่อไป



จัดสวัสดิการโดยชุมชน เพื่อชุมชน เรื่องอะไรบ้าง?

กองทุนสวัสดิการชุมชนมีเป้าหมายเพื่อให้เกิด **“การพึ่งตนเองและ การช่วยเหลือเกื้อกูลกันของคนในชุมชน”** ในเรื่องที่เป็นพื้นฐานในชีวิตประจำวัน ได้แก่ เกิด แก่ เจ็บ ตาย เพื่อเป็นการสร้างความมั่นคง และหลักประกันของชีวิตของคนในชุมชนร่วมกัน การจัดสวัสดิการจึงเน้นการช่วยเหลือสมาชิกในส่วนที่สมาชิกยังขาดหลักประกันในชีวิต ตัวอย่างการจัดสวัสดิการมีดังนี้

- **สวัสดิการเกิด** เป็นการรับขวัญเด็กเกิดใหม่ ช่วยค่าคลอด ถือเป็นเงินขวัญถุงให้สมาชิกใหม่ในชุมชน
- **สวัสดิการเจ็บป่วย** เป็นสวัสดิการการเยี่ยมไข้ แบ่งเบาภาระค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาล ค่าเดินทางในการรักษาพยาบาล
- **สวัสดิการผู้สูงอายุ** เป็นสวัสดิการช่วยเบี้ยยังชีพ หรือบำนาญผู้สูงอายุ หรือส่งเสริมกิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุ
- **สวัสดิการเมื่อเสียชีวิต** เป็นสวัสดิการที่ช่วยเป็นเจ้าภาพงานศพ ไปร่วมงาน จัดพวงหรีดสมทบค่าทำศพ เช่น ค่าโลงศพ ค่าอาหารเลี้ยงแขกที่มาร่วมงาน เงินทำบุญพระ เพื่อแบ่งเบาภาระแก่ครอบครัวของผู้เสียชีวิต



คุณภาพแห่งชีวิต ปฏิทินแห่งความหวัง จากครรภ์มารดาถึงเชิงตะกอน โดย ศ.ดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์

- **สวัสดิการการศึกษา** เป็นการให้ทุนการศึกษาแก่ลูกหลานที่ครอบครัวยากจน ทั้งในรูปให้เปล่า และกู้ยืมโดยไม่มีดอกเบี้ย ให้การสนับสนุนกิจกรรมของโรงเรียน ซื่อคอมพิวเตอร์ อุปกรณ์ต่างๆ ให้โรงเรียน
- **สวัสดิการเงินกู้** เป็นสวัสดิการที่ให้กู้ยืมเพื่อการต่างๆ เช่น กู้ไปประกอบอาชีพ กู้ไปปรับโครงสร้างหนี้ กู้ฉุกเฉินกรณีการเสียชีวิตอาจมีดอกเบี้ย หรือไม่มีก็ได้
- **สวัสดิการผู้ด้อยโอกาส ผู้ยากไร้** เป็นสวัสดิการที่จัดเพื่อช่วยเหลือดูแลคนในชุมชนบางคนที่ไม่สามารถดูแลตนเอง และครอบครัว (ผู้สูงอายุ ยากจน คนพิการ ผู้ติดเชื้อ) ให้ได้รับสวัสดิการเช่นเดียวกับคนอื่นๆ

- **สวัสดิการช่วยเหลือผู้ประสบภัยธรรมชาติ** เป็นสวัสดิการที่ช่วยเหลือเมื่อสมาชิกชุมชนประสบภัยพิบัติต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นไฟไหม้บ้าน น้ำท่วม พายุพัดบ้านพัง

- **สวัสดิการสาธารณประโยชน์** เป็นสวัสดิการที่จัดเพื่อพัฒนาสาธารณประโยชน์ในชุมชน เช่น พัฒนาถนนในหมู่บ้าน ซ่อมแซมอาคารสาธารณประโยชน์

- **สวัสดิการงานประเพณี** เป็นสวัสดิการที่จัดเพื่อสนับสนุนการจัดงานประเพณีที่สำคัญของชุมชน เช่น งานวันสงกรานต์ วันผู้สูงอายุ

- **สวัสดิการส่งเสริมสุขภาพ** เป็นสวัสดิการที่ทำให้สมาชิกในชุมชนมีสุขภาพ และสุขภาพะที่ดีขึ้น เช่น ให้การบำบัดรักษาเมื่อยามเจ็บป่วยโดยหมอพื้นบ้าน โดยใช้ภูมิปัญญาในการรักษาด้วยสมุนไพร

- **สวัสดิการส่งเสริมการดูแล อนุรักษ์ธรรมชาติ** เป็นสวัสดิการที่จัดเพื่ออนุรักษ์ และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ ธรรมชาติให้คนในชุมชนเกิดความรัก ความหวงแหน ความสามัคคี เช่น การช่วยกันปลูกป่าทดแทน

- **สวัสดิการด้านศาสนา** เป็นกิจกรรมเพื่อทำนุบำรุงศาสนา เช่น การซ่อมแซมโบสถ์ วิหาร สุเหร่า เป็นต้น

- **สวัสดิการคนทำงาน** เป็นสวัสดิการที่จัดให้กับคนทำงาน และคณะกรรมการ เช่น ค่าเดินทาง เนื่องจากคนทำงานเหล่านี้ทำด้วยใจ ด้วยความเสียสละ ไม่มีเงินเดือน ต้องสละเวลาทำงานของตนเองมาทำงานให้กับส่วนรวม

“กองทุนเล็กเหมือนต้นไม้ที่งอกใหม่ เริ่มจัดสวัสดิการจากเล็ก ตามจำนวนเงินกองทุนที่มีสวัสดิการ ไม่ได้มองแค่เรื่องการเงิน การช่วยเหลือ แต่เราควรคิดช่วยเหลือกันในเรื่องอื่นๆ เช่น ร้านค้าชุมชนชาวบ้านซื้อของราคาถูกลง การทำปุ๋ยอินทรีย์เพื่อดูแลธรรมชาติ เพื่อให้ดูแลธรรมชาติ ให้สร้างแหล่งอาหารช่วยเหลือคนในชุมชน”

๕

ขั้นตอนการจัดตั้ง กองทุนสวัสดิการชุมชน



14

การจัดตั้งกองทุนสวัสดิการชุมชน มีขั้นตอนดังต่อไปนี้

๑. การเรียนรู้ ศึกษาทำความเข้าใจ เกี่ยวกับการจัด สวัสดิการชุมชน

จุดเริ่มต้นที่ในการก่อตั้งกองทุนสวัสดิการ คือ แกนนำที่เป็นกลไกในการขับเคลื่อนให้เกิดการตั้งกองทุนสวัสดิการ จะต้องมีความรู้ ความเข้าใจ และเห็นประโยชน์ คุณค่า ความสำคัญของการจัดสวัสดิการชุมชน โดยจะต้องมีการทำความเข้าใจในเรื่องต่างๆ ดังนี้

- สวัสดิการชุมชนคืออะไร
- มีความสำคัญและมีประโยชน์อย่างไร

- เป้าหมายของการการจัดสวัสดิการชุมชน
- มีขั้นตอนการจัดตั้งกองทุนอย่างไร
- ระบบการบริหารจัดการกองทุน
- รูปแบบการจัดสวัสดิการชุมชน
- การประสานกับหน่วยงานต่างๆ หนุนเสริมการจัดสวัสดิการชุมชน
- ผลที่เกิดขึ้นจากการจัดสวัสดิการชุมชน

ในการเรียนรู้ ศึกษาทำความเข้าใจมีได้หลายวิธี เช่น จากเอกสาร เผยแพร่ การเข้าร่วมกิจกรรมกับหน่วยงานที่สนับสนุนการจัดสวัสดิการชุมชน อาทิ สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) หรือ พอช. สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (พมจ.) หรืออื่นๆ

๒. ค้นหา แกนนำ “ผู้ก่อการดี” ตั้งคณะกรรมการขับเคลื่อนกองทุนสวัสดิการชุมชน

การตั้งคณะกรรมการขับเคลื่อนกองทุนสวัสดิการชุมชน โดยการค้นหาคน แกนนำ เพื่อทำหน้าที่ให้เป็นผู้ก่อการดีหรือเริ่มต้น เพื่อร่วมกันปรึกษาหารือเพื่อกำหนดทิศทางของการสวัสดิการชุมชน ประกอบด้วย เป็นผู้นำทางการและไม่เป็นทางการ ในหมู่บ้านหรือตำบลซึ่งได้รับการยอมรับจากคนในหมู่บ้าน

- กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน
- ตัวแทนกลุ่ม องค์กรต่างๆ
ในชุมชน
- หน่วยงานในท้องถิ่น เช่น อบต.
สถานีอนามัย วัด โรงเรียน
- คณะกรรมการกลุ่มต่างๆ ในหมู่บ้าน
- ผู้ทรงคุณวุฒิอื่นๆ ที่ร่วมกันพิจารณา



เพื่อให้คณะทำงานทำหน้าที่ในการประสานงานกับชาวบ้านในการเข้าร่วมกิจกรรมหรือประชุมชี้แจงและให้ความรู้เกี่ยวกับกองทุนสวัสดิการชุมชน และเป็นบุคคลที่จะต้องร่วมกันผลักดันให้เกิดการจัดสวัสดิการชุมชนในช่วงต่อไป การค้นหาแกนนำที่จะมาร่วมกันขับเคลื่อนถ้าหากมีการประสานงานกับหน่วยงานท้องถิ่นตั้งแต่ต้นจะทำให้ได้รับความร่วมมือและการสนับสนุนด้านอื่นๆ ทั้งทางด้านการใช้อาคารสถานที่ ห้องประชุม เจ้าหน้าที่ อบต. เข้ามาช่วยงาน และการได้รับงบประมาณสนับสนุนกองทุนสวัสดิการชุมชน เพื่อให้คณะทำงานเกิดความรู้และความเข้าใจเรื่องสวัสดิการอย่างลึกซึ้ง และเท่าเทียมกัน จึงควรมีการพัฒนาคณะทำงานแนวทางในการให้ความรู้ และพัฒนาคณะกรรมการ

เกิดความรู้การตั้งคณะทำงานสวัสดิการชุมชน

๑. คณะผู้ริเริ่มก่อการดีจะมีกี่คนก็ได้ไม่สำคัญ แต่**ควรมี**หลายคน หลากหลายเพศวัย หลากกลุ่มอาชีพ การยอมรับความแตกต่างย่อมทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่ดีในหลากหลายมุมมองประสบการณ์ และง่ายต่อการยอมรับของผู้คนในชุมชนสังคม

๒. คณะผู้ริเริ่มก่อการดีไม่จำเป็นต้องเป็นทางการ ไม่จำเป็นต้องรอกการแต่งตั้งจากใคร แต่รวมตัวกันบนฐานของกลุ่มชนผู้มี**จิตสาธารณะ** และ**อยากทำประโยชน์เพื่อตนเอง เพื่อคนอื่น** และ**เพื่อชุมชนของตนเอง**

๓. การสร้างความเข้าใจและพัฒนาคณะทำงานขับเคลื่อนสวัสดิการชุมชน

เพื่อให้คณะทำงานขับเคลื่อนสวัสดิการชุมชนเกิดความรู้และความเข้าใจเรื่องสวัสดิการอย่างลึกซึ้งและเท่าเทียมกัน จึงมีความจำเป็นในการสร้างความเข้าใจและพัฒนาคณะทำงาน และการจัดแบ่งบทบาทหน้าที่ในการ

ประสานงานเพื่อตั้งกองทุนสวัสดิการชุมชนในแต่ละหมู่บ้าน แนวทางในการให้ความรู้และพัฒนาคณะกรรมการ มีหลากหลายวิธี อาทิเช่น

- การเชิญวิทยากรเข้ามาให้ความรู้แก่คณะทำงาน
- การศึกษาดูงาน แลกเปลี่ยนประสบการณ์กับกองทุนสวัสดิการต้นแบบ
- การประชุม สัมมนา เพื่อระดมความเห็นและร่วมกันกำหนดแนวทาง วิธีการจัดตั้งกองทุนสวัสดิการชุมชน

๔. ประชาสัมพันธ์ สร้างความเข้าใจ จุดประกายความคิด

การประชาสัมพันธ์ สร้างความเข้าใจ จุดประกายความคิด ทำความเข้าใจกับกลุ่มเป้าหมายในชุมชน ส่วนใหญ่จะใช้วิธีการเปิดเวทีชุมชนเรื่อง “สวัสดิการชุมชน” เพื่อให้ความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับกองทุนสวัสดิการชุมชน และรับฟังความคิดเห็นแลกเปลี่ยนซักถาม ในขั้นนี้เป็นการให้ความรู้เกี่ยวกับการตั้งกองทุนสวัสดิการ ตั้งแต่ ความสำคัญ เป้าหมายของการตั้งกองทุน วิธีการ การบริหารจัดการ ประโยชน์ที่จะได้รับ และให้ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพปัญหาและความต้องการของคนในชุมชน

รวมทั้งการระดมความคิดเห็นเกี่ยวกับการตั้งกองทุนสวัสดิการ จากสมาชิกในชุมชน ข้อสำคัญของการสร้างความเข้าใจคือ การสร้างแรงบันดาลใจ การใช้ข้อมูลข้อมูลของชุมชนมาใช้สะท้อนเพื่อให้คนในชุมชนเห็นสภาพปัญหาความต้องการ รู้จักตนเองและเข้าใจตนเองมากขึ้น ซึ่งอาจจะเป็นข้อมูลที่ได้จากการทำแผนชุมชน การเห็นปัญหาเพื่อหาทางออกร่วมกัน โดยการค้นหาสิ่งดีๆ ที่มีอยู่ในชุมชน หรือทุนชุมชน ชุมชนสามารถนำเอาอะไรมาใช้เพื่อการแก้ไขปัญหาร่วมกันได้บ้าง?

๕. จัดทำระเบียบกองทุนสวัสดิการชุมชน โดยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน

จัดทำระเบียบกองทุนสวัสดิการชุมชน โดยคณะทำงานฯ ร่วมกันร่างระเบียบกองทุนสวัสดิการ ซึ่งในการร่างระเบียบกองทุนเป็นการนำเอาข้อมูลที่ได้จากการระดมความคิดเห็นจากสมาชิกในชุมชนมาเป็นแนวทางในการร่างระเบียบกติกา เช่น

- ชื่อกองทุน
- วัตถุประสงค์การตั้งกลุ่ม
- คุณสมบัติของสมาชิกและ
การขาดจากการเป็นสมาชิกภาพ
- รายได้และรายจ่ายของเงินกองทุนสวัสดิการ
- ประเภทของการจัดสวัสดิการ
- สิทธิและหน้าที่ของสมาชิก
- การเงินและการบัญชี
- คณะกรรมการและการดำเนินการ
- การประชุมสมาชิกและคณะกรรมการ
- การยุบหรือการเลิกกองทุนสวัสดิการ



ช่วยคิด
ด้วยคน

หลังจากที่มีการร่างระเบียบแล้วจะต้องมีการจัดเวทีรับฟังความคิดเห็น เปิดกว้างให้คนในชุมชน ร่วมแสดงความคิดเห็น ต่อร่างระเบียบกองทุนสวัสดิการชุมชนเพื่อร่วมกันพิจารณาว่าระเบียบมีความเหมาะสมและถูกต้อง หลังจากนั้นนำข้อคิดเห็นมาปรับปรุงระเบียบ กติกา ให้เกิดความเหมาะสม สอดคล้องตามความต้องการของคนในชุมชน ประชาสัมพันธ์ เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจกับสมาชิกที่สนใจทั่วไป

๖. การจัดตั้งกองทุนสวัสดิการชุมชน

การจัดตั้งกองทุนสวัสดิการชุมชน ประกอบด้วยขั้นตอนย่อยดังต่อไปนี้

ขั้นที่ ๑ การเปิดรับสมาชิก เปิดรับสมาชิกกองทุนสวัสดิการในการเปิดรับสมาชิกส่วนใหญ่จะเปิดรับปีละ ๑-๒ ครั้ง ทั้งนี้เพื่อให้ง่ายต่อการจัดสวัสดิการและไม่เพิ่มภาระด้านการบริหารจัดการให้กับคณะกรรมการสมาชิกแรกเข้าจะต้องเสียค่าธรรมเนียมประมาณ ๑๐-๕๐ บาท ตามที่สมาชิกร่วมกันกำหนด (นำเงินดังกล่าวมาซื้อวัสดุอุปกรณ์ หรือสิ่งจำเป็นต้องใช้ในการบริหารจัดการกลุ่ม) การออมเงินสมทบกองทุนส่วนใหญ่สมาชิกจะมีการสมทบวันละบาท และมีบางตำบลที่มีการจัดสรรเงินรายได้จากการดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์ กองทุนหมู่บ้าน ฯลฯ มาสมทบเป็นรายได้ของ

ขั้นที่ ๒ การสรรหาและแต่งตั้งคณะกรรมการบริหารกองทุนสวัสดิการชุมชน หลังจากที่เปิดรับสมาชิกแล้ว ขั้นตอนต่อมาคือ การสรรหาและแต่งตั้งคณะกรรมการเพื่อทำหน้าที่ในการบริหารจัดการกองทุน โดยให้เป็นตัวแทนจากสมาชิกที่ครอบคลุมทุกหมู่บ้าน เข้ามาร่วมทำหน้าที่ในการบริหารจัดการกองทุน หลักสำคัญในการคัดเลือกคณะกรรมการกองทุนสวัสดิการชุมชน คือ

- คณะกรรมการดำเนินงานมีความสำคัญมาก เพราะจะเป็นสิ่งชี้วัดความสำเร็จของงานสวัสดิการชุมชน ดังคำกล่าวที่ว่า **“คณะกรรมการดี มีชัยไปกว่าครึ่ง”**
- คณะกรรมการดำเนินงานจะมาจากการเลือกตั้ง หรือแต่งตั้ง ไม่สำคัญเท่ากับการได้คนดีมีคุณธรรม มีอุดมการณ์ มีวิสัยทัศน์ มีจิตที่เปิดกว้าง มองการณ์ไกล อดทน เข้มแข็ง มีจิตสาธารณะ และอยากเห็นผู้อื่นมีความสุขเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

- องค์ประกอบของคณะกรรมการ ที่สำคัญต้องหลากหลาย และได้รับการยอมรับจากคนส่วนใหญ่ในชุมชน และเป็นตัวแทนจากทุกชุมชน

หลังจากที่มีการแต่งตั้งคณะกรรมการบริหารกองทุนสวัสดิการชุมชนแล้วจะมีการแบ่งบทบาทหน้าที่ จัดโครงสร้างคณะกรรมการ ซึ่งมีหน้าที่สำคัญๆ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

๑) **ประธาน** มีหน้าที่ดูแลรับผิดชอบการบริหารงานให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย และอยู่ในวัตถุประสงค์ เป็นประธานในการประชุมคณะกรรมการ และในที่ประชุมใหญ่ ลงลายมือชื่อในเอกสารต่างๆ เป็นตัวแทนในการติดต่อประสานงานกับบุคคล และหน่วยงานภายนอก รวมถึงเป็นผู้มอบเงินสวัสดิการให้กับสมาชิก เช่น สวัสดิการตาย ประธานจะเป็นผู้มอบเงินสวัสดิการค่าทำศพให้กับญาติผู้ตายในคืนสวดพระอภิธรรมหรือในวันฌาปนกิจศพ สวัสดิการการศึกษาเป็นผู้มอบทุนการศึกษาให้กับนักเรียนในวันมอบทุน เป็นต้น

๒) **รองประธาน** มีหน้าที่ช่วยเหลืองานประธาน ปฏิบัติหน้าที่แทนเมื่อประธานไม่อยู่ หรือไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ และปฏิบัติงานตามที่ประธานมอบหมายให้

๓) **บัญชีและเหรียญก** มีหน้าที่รับฝากเงินออมของสมาชิก จ่ายเงินสวัสดิการ จัดทำบัญชีเงินออมของสมาชิก และรายรับของกองทุนสวัสดิการ จัดทำบัญชีเงิน จ่ายสวัสดิการ และรายจ่ายของกองทุนสวัสดิการ นำเงินออมของสมาชิกฝากธนาคารทุกเดือน และจัดทำสรุปรายรับและรายจ่ายของกองทุนสวัสดิการประจำปี รวมทั้งจัดเก็บเอกสารหลักฐานต่างๆ เกี่ยวกับการเงินของกองทุนสวัสดิการ

๔) **เลขานุการ** มีหน้าที่จัดทำเอกสารการประชุม และรายงานการประชุมในการประชุมคณะกรรมการ และในการประชุมใหญ่ของกองทุน

สวัสดิการดูแลรักษาเอกสาร และรายงานการประชุมของกองทุนสวัสดิการ ให้เรียบร้อยอยู่เสมอ รวมทั้งทำหน้าที่ในการติดต่อประสานงาน รับแจ้งเรื่อง และแจ้งนัดประชุมไปยังคณะกรรมการ และสมาชิก

๕) **คณะกรรมการฝ่ายตรวจสอบ** มีหน้าที่กำกับดูแลการปฏิบัติงาน ภายในกองทุนสวัสดิการให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ มีระบบการจัดทำ รายงานทางการเงินที่มีความถูกต้อง มีการเปิดเผยข้อมูลต่อสมาชิก

๖) **คณะกรรมการประชาสัมพันธ์** มีหน้าที่เผยแพร่ประชาสัมพันธ์ การดำเนินงานของกองทุนสวัสดิการ เช่น การประกาศออกเสียงตามสาย กำหนดวัน เวลาให้สมาชิกออมเงิน และสมัครเป็นสมาชิกใหม่ ตลอดจน กำหนดวันประชุมใหญ่ เป็นต้น มีหน้าที่ประชาสัมพันธ์ผลการดำเนินงาน ของกองทุนสวัสดิการ เพื่อให้คนในชุมชนได้รับรู้ถึงผลดีของการเป็นสมาชิก ของกองทุนสวัสดิการ เพื่อจะได้มาสมัครเป็นสมาชิกให้มากขึ้น

๗) **ที่ปรึกษา** มีหน้าที่ให้คำชี้แนะ ให้คำปรึกษา หาข้อยุติ โกล่เกลี่ย และอาจเป็นศูนย์รวมจิตใจของคณะกรรมการ และคนในชุมชน เช่น พระ นักบุญ ไต่ะอิหม่า ครู กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน อบต. ปราชญ์ชาวบ้าน ข้าราชการในท้องถิ่น หรือเจ้าหน้าที่องค์กรพัฒนาเอกชน (พีเลี่ยน) เป็นต้น

ขั้นที่ ๓ การวางระบบการบริหารจัดการกองทุน เน้นการบริการ จัดการที่เป็นระบบโปร่งใส ตรวจสอบได้ เพื่อสร้างความเชื่อมั่นให้กับสมาชิก ในด้านการบริการจัดการเงินกองทุน การวางระบบการบริหารจัดการเป็นการ กำหนดขั้นตอนวิธีการดำเนินงานของกองทุนสวัสดิการชุมชน ประกอบด้วย

๑) การกำหนดขั้นตอน วิธีการสมทบกองทุนสวัสดิการชุมชน

๒) การวางระบบการเงิน การเก็บเงิน การเบิกจ่ายเงิน หลักฐาน เอกสารทางการเงินของกองทุน

๓) การจัดทำบัญชี การตรวจสอบการเงิน บัญชี

๔) กำหนดระยะเวลาในการประชุม ควรมีการประชุมอย่างน้อยเดือนละ ๑ ครั้ง

๕) การจัดทำฐานข้อมูลสมาชิก

๖) การกำหนดวิธีการจัดสวัสดิการช่วยเหลือสมาชิกแต่ละประเภทที่กำหนดไว้ในระเบียบ

๗) การติดตามสนับสนุนการดำเนินงานกองทุนสวัสดิการ

๘) การจัดรายงานผลการดำเนินงานของกองทุน เพื่อแจ้งให้สมาชิกและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องรับทราบ

ขั้นที่ ๔ จัดสวัสดิการช่วยเหลือสมาชิก โดยให้เป็นไปตามระเบียบข้อตกลงที่ร่วมกันกำหนดข้างต้น

- สวัสดิการการเกิด
- สวัสดิการเจ็บป่วย
- สวัสดิการผู้สูงอายุ
- สวัสดิการการศึกษา
- สวัสดิการเงินกู้
- สวัสดิการผู้ด้อยโอกาส ผู้ยากไร้
- สวัสดิการช่วยเหลือผู้ประสบภัยธรรมชาติ
- สวัสดิการสาธารณสุขประโยชน์
- สวัสดิการงานประเพณี
- สวัสดิการส่งเสริมสุขภาพ
- สวัสดิการส่งเสริมการดูแล อนุรักษ์ธรรมชาติ
- สวัสดิการด้านศาสนา
- สวัสดิการคนทำงาน

ขั้นตอนการจัดตั้งกองทุนสวัสดิการชุมชน

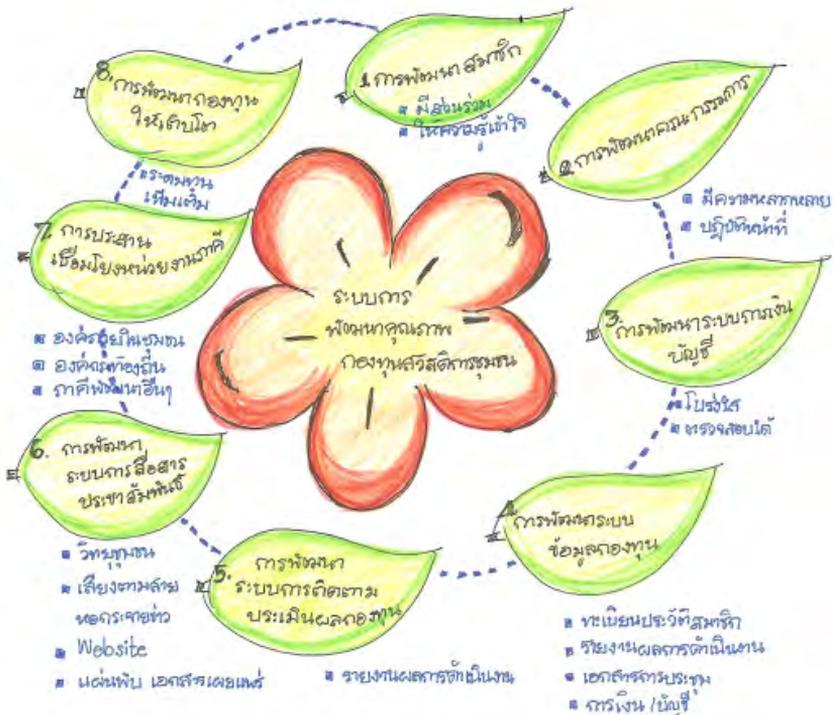


๒

การพัฒนาคุณภาพ กองทุนสวัสดิการชุมชน

กองทุนสวัสดิการชุมชนที่เข้มแข็งมีคุณลักษณะดูจากตัวชีวิต ดังนี้

ระบบการพัฒนากองทุนสวัสดิการชุมชน



กองทุนสวัสดิการชุมชน ที่เข้มแข็ง	คุณลักษณะ/เกณฑ์ชี้วัด
๑. จำนวนสมาชิกที่เข้าร่วม กองทุน	<ul style="list-style-type: none"> • มีจำนวนสมาชิกที่เพิ่มขึ้นเมื่อเทียบกับ จากวันแรกตั้ง • มีจำนวนผู้รับประโยชน์จากการจัด สวัสดิการเพิ่มขึ้น
๒. กลุ่มสมาชิกและ ผู้รับประโยชน์	<ul style="list-style-type: none"> • มีสมาชิกและผู้รับประโยชน์ของกองทุน สวัสดิการชุมชนมีความหลากหลาย ครอบคลุมกลุ่มคน รวมถึงเยาวชน คนชรา คนพิการ และผู้ด้อยโอกาส
๓. สมาชิกกระจายตัว ในพื้นที่ตำบล	<ul style="list-style-type: none"> • สมาชิกกระจายตัวในพื้นที่ตำบลท้องถิ่น และมีหมู่บ้าน ชุมชน ที่เข้าร่วม เป็นสมาชิกกองทุนสวัสดิการชุมชน ระดับตำบล ไม่น้อยกว่าร้อยละ ๕๐ ของจำนวนหมู่บ้านทั้งหมด ในตำบล ชุมชน ท้องถิ่น
๔. จำนวนเงินทุน สวัสดิการชุมชน	<ul style="list-style-type: none"> • มีการสมทบกองทุนจากสมาชิก กองทุนสวัสดิการชุมชน • มีหน่วยงานภาคีภายในชุมชนและ ภายนอกชุมชนสนับสนุน การดำเนินงานของกองทุน

กองทุนสวัสดิการชุมชน ที่เข้มแข็ง	คุณลักษณะ/เกณฑ์ชี้วัด
<p>๕. การบริการจัดการ กองทุน</p>	<ul style="list-style-type: none"> • องค์กรประกอบด้วยคณะกรรมการที่มีความหลากหลาย • มีการจัดแบ่งบทบาทการทำงานของคณะกรรมการที่ชัดเจนและปฏิบัติตามภารกิจที่ได้รับมอบหมาย • มีการจัดระบบการเงิน บัญชี โปร่งใส ตรวจสอบได้ • มีการจัดระบบฐานข้อมูลสมาชิก • มีการติดตามผลการดำเนินงาน • มีการจัดทำรายงานผลการดำเนินงาน
<p>๖. มีรูปแบบการจัด สวัสดิการที่หลากหลาย</p>	<ul style="list-style-type: none"> • การจัดสวัสดิการที่หลากหลาย (Models) ที่สอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของคนในท้องถิ่น
<p>๗. การบูรณาการแผน สวัสดิการกับกลุ่มองค์กร ในชุมชนและหน่วยงาน ภาคีท้องถิ่น</p>	<ul style="list-style-type: none"> • มีการเชื่อมโยงกองทุนสวัสดิการชุมชนกับกลุ่ม องค์กรเครือข่ายในชุมชนท้องถิ่น เช่น เครือข่ายออมทรัพย์เพื่อการผลิต เครือข่ายสัจจะสะสมทรัพย์

แนวทางการพัฒนาคุณภาพกองทุนสวัสดิการชุมชน มีดังนี้

ระบบการพัฒนากองทุน	แนวทางการพัฒนา
๑. การพัฒนาสมาชิก	<ul style="list-style-type: none"> • การประสัมพันธ์สร้างความเข้าใจ เรื่องการจัดทำสวัสดิการชุมชน ทั้งในระดับตำบลและหมู่บ้าน ในงานประเพณีชุมชน • การอบรมให้ความรู้แก่สมาชิก • พาสมาชิกกองทุนไปศึกษาดูงาน
๒. การพัฒนาคณะกรรมการ	<ul style="list-style-type: none"> • การมีเวทีประชุม ปรึกษาหารือกัน เป็นประจำทุกเดือน • การอบรมให้ความรู้ • การศึกษาศึกษาดูงาน
๓. การพัฒนาระบบการเงิน บัญชี	<ul style="list-style-type: none"> • ใบสำคัญรับ จ่ายเงินกองทุน • การบันทึกบัญชี • เก็บรวบรวมเอกสารทางการเงิน การบัญชี ให้เป็นปัจจุบัน • มีระบบการรายงานผลการดำเนินงาน ต่อคณะกรรมการ และสมาชิกกองทุน
๔. การพัฒนาระบบข้อมูล กองทุนสวัสดิการ	<ul style="list-style-type: none"> • จัดทำทะเบียนประวัติสมาชิก • จัดทำทะเบียนรายชื่อคณะกรรมการ • รวบรวมเอกสารการประชุม • รวบรวมรายงานผลการดำเนินงาน

ระบบการพัฒนากองทุน	แนวทางการพัฒนา
๕. การพัฒนาระบบการติดตามประเมินผล	<ul style="list-style-type: none"> • รายงานผลการดำเนินงานรายเดือน รายปี • ลงพื้นที่เยี่ยมสมาชิก
๖. การพัฒนาระบบการสื่อสาร ประชาสัมพันธ์ กองทุน	<ul style="list-style-type: none"> • เอกสาร แผ่นพับ โปสเตอร์ • วิทยุชุมชน • เสี่ยงตามสาย หอกระจายข่าว • Website
๖. การประสานเชื่อมโยงกับหน่วยงานภาคี	<ul style="list-style-type: none"> • รายงานความก้าวหน้าผลการดำเนินงาน • งบประมาณสมทบกองทุน • การสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์ • การเชื่อมโยงแผนการทำงานร่วมกับหน่วยงานท้องถิ่น ท้องที่
๗. การพัฒนากองทุนให้เติบโต	<ul style="list-style-type: none"> • การระดมทุนในรูปแบบอื่น สมทบกองทุน เช่น การทอดผ้าป่า การนำเงินไปลงทุน ร้านค้าชุมชน กลุ่มออมทรัพย์ และนำผลกำไรที่ได้มาสมทบกองทุนสวัสดิการ

๓

บทสรุปทิศทาง การจัดสวัสดิการชุมชน



๘

ผลจากการจัดสวัสดิการชุมชน



เป้าหมายหลักของการจัดสวัสดิการชุมชน ก็คือ การทำให้เกิดการดูแลและการช่วยเหลือซึ่งกันและกันของคนในชุมชน ทั้งในยามที่สุขและทุกข์ รวมถึงผู้ที่ด้อยโอกาสในชุมชน ตั้งแต่ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ในเรื่องของการช่วยเหลืออื่นๆ ขึ้นอยู่กับชาวบ้านจะช่วยเหลือกันอย่างไร เช่น เงิน ความรู้ ทุนการศึกษาหรือปัจจัยอื่นที่จำเป็น นอกจากนี้ยังต้องให้กำลังใจในการดำเนินชีวิตแก่สมาชิกในกลุ่ม กองทุนสวัสดิการตำบลเป็นกองทุนขนาดเล็กเหมือนต้นไม้ที่งอกใหม่ เริ่มจัดสวัสดิการจากเล็กตามจำนวนเงินกองทุนที่เรามี สวัสดิการไม่ได้มองแค่เรื่องการเงิน สวัสดิการชุมชนจึงก่อให้เกิดคุณค่า ดังนี้

๑. ความรัก ความเอื้ออาทรกันภายในชุมชน เป็นการแสดงน้ำใจ แม้จำนวนเงินจะน้อย แต่การที่มีตัวแทนชุมชนไปเยี่ยมไข้ หรือเป็นเจ้าของภาพงานศพ ทำให้เกิดความภาคภูมิใจ และมีคุณค่าทางจิตใจ

๒. พื้นฟูทุนสังคมที่มีอยู่เดิมในชุมชน เช่น ระบบการเอาแรงช่วยเหลือกันภายในชุมชน หรือการถ่ายทอดภูมิปัญญาระหว่างผู้สูงอายุกับลูกหลาน

๓. เกิดความร่วมมือ และการทำงานร่วมกันระหว่างชุมชน กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ทำให้ความสัมพันธ์ใกล้ชิดขึ้น มีความเข้าใจกันดี และปรับตัวให้สอดคล้องกันเพื่อให้สามารถสนับสนุนกันได้

๔. เกิดการเชื่อมโยงกองทุนต่างๆ

๕. ขยายการเรียนรู้การจัดสวัสดิการชุมชน จากพื้นที่หนึ่งสู่อีกพื้นที่หนึ่ง ทำให้เกิดความตื่นตัวในการร่วมกันจัดสวัสดิการชุมชน เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในแนวราบ เกิดการถ่ายทอดประสบการณ์โดยแกนนำที่มีประสบการณ์ ไปหนุนช่วยพื้นที่ใหม่ๆ

๖. เกิดการขยายผลการจัดสวัสดิการในรูปแบบการเงิน สู่การจัดสวัสดิการเรื่องอื่นๆ

๗. เกิดการปรับระบบสวัสดิการของชาวบ้าน ให้เชื่อมโยงกับระบบสวัสดิการของหน่วยงาน

สวัสดิการชุมชน

“ให้อย่างมีคุณค่า รับอย่างมีศักดิ์ศรี”

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)

๕๑๒ ถนนนวมินทร์ แขวงคลองจั่น เขตบางกะปิ กรุงเทพมหานคร ๑๐๒๔๐

โทรศัพท์ ๐๒-๓๓๘-๘๓๐๐-๕ โทรสาร ๐๒-๓๓๘-๘๓๘๖

www.codi.or.th